

Wstęp

Z oczywistych względów lojalność (*loyalty*) lub jej brak (*disloyalty*), są szczególnie widoczne w sytuacjach ekstremalnych, takich jak wojny. Już od starożytności żołnierz poprzez złożenie przysięgi lub podpisanie kontraktu zobowiązywał się do lojalnego i ofiarnego pełnienia służby wojskowej, do wierności wobec władcy bądź państwa oraz do posłuszeństwa swoim dowódcom. Przy czym znaczenie miała tu nie tylko treść i zakres składanej rotty przysięgi, ale także ceremonia jej składania oraz znaczenie prawne i symboliczne. Nie można także pominąć kwestii egzekwowania złożonej przysięgi oraz jej wpływu na zachowanie żołnierzy. Do tego należy także dodać przypadki odmowy jej złożenia, jak również łamania danego słowa. Warto jednak zauważyć, że zjawisko lojalności/wierności jest dużo bardziej złożone i zdecydowanie wymyka się jednoznacznej ewaluacji. To co dla jednych jest przejawem lojalności, dla innych może być odczytywane jako zdrada. Wynika to z faktu, iż lojalność funkcjonuje na wielu płaszczyznach i może być rozpatrywana zarówno jako wierność wobec własnych przekonań, rodziny, towarzyszy broni, dowódców, ale także lokalnej społeczności, kraju, narodu, religii lub ideologii. Nie można także zapomnieć o fakcie, że kwestia lojalności/wierności w czasie wojny dotyczy nie tylko wojskowych, ale także cywili, ich postawy wobec toczącego się konfliktu oraz ich stosunku do armii (tak własnej, jak i wrogiej). Tak szerokie postrzeganie problemu lojalności nieuchronnie stawia przed nami kolejne pytania, czy brak lojalności, nie dotrzymanie bądź złamanie danej przysięgi zawsze musi być oceniane jednoznacznie negatywnie oraz czy bezkompromisowe, nieugięte trwanie przy niej w każdej sytuacji jest godne pochwały?

Podobnie jak to miało miejsce przy dotychczasowych wydaniach „Studia Historica Gedanensia” także w niniejszym redakcja nie ogranicza ram geograficznych i czasowych dla naukowych dociekań. Stąd też zakres tematyczny artykułów tomu dwunastego, choć skupia się przede wszystkim na kwestiach europejskich, nie pomija jednak zagadnień związanych z Azją, Afryką czy obiema Amerykami i sięga od V w. p.n.e. aż po XXI w. Dzięki temu teksty, które oddajemy w ręce czytelników, uwidaczniają nie tylko różnorodność zainteresowań badawczych historyków, ale także świetnie obrazują złożoność zagadnienia lojalności.

Tom podzielono na trzy części. Pierwsza składa się z dwudziestu czterech artykułów. Teksty zostały uszeregowane w porządku chronologicznym. Część tę otwiera

artykuł **Lucyny Kostuch** podejmujący próbę określenia częstotliwości zjawiska zdrady obleganego miasta w świecie Herodota. Kwestie lojalności w imperium Achemenidów w okresie rządów Artakserksesa II zostały przedstawione w tekście **Michała Podrazika**. Natomiast **Michał Norbert Faszczka** zajął się wykorzystaniem motywu lojalności i wiarołomstwa jako osi Cezariańskiej narracji w *Commentarii de bello Gallico*. Z kolei **Łukasz Różycki** przedstawia w jaki sposób przysięga wojskowa miała stymulować i umacniać lojalność żołnierzy rzymskich wobec władcy w późnym antyku. Szereg żołnierskich rebelii, które w latach 536–545 n.e. wstrząsnęły odzyskaną z rąk Wandalów Afryką oraz skomplikowana kwestia lojalności żołnierzy rzymskich w tym okresie zostały poddane analizie w artykule **Michała Stachury**. Tekst **Andrzeja Niewińskiego** prezentuje, w oparciu *Le livre de chevalerie* Godfryda de Charny, rycerskie wzorce będące powołaniem i służbą, przede wszystkim zaś honor, dzielność i odwagę. Natomiast tekst **Agnieszki Pawłowskiej-Kubik** przedstawia analizę dekompozycji sojuszu między przywódcami rokoszu sandomierskiego oraz stara się wyjaśnić zarówno motywy postępowania Michała Zebrzydowskiego, jak i postawę Janusza Radziwiłła. Problematyka lojalności „rasowej” oraz solidarności „klasowej” czarnoskórych żołnierzy wobec innych zbiegłych czarnoskórych niewolników w okresie kolonialnej Brazylii stały się przedmiotem zainteresowania **Agaty Błoch**. Z kolei **Maciej Trąbski** podejmuje w swoim artykule tematykę brytyjskich fortyfikacji na terenie północnej Szkocji w I połowie XVIII w. i ich wpływu na lojalność mieszkańców tych terenów wobec Londynu. **Arkadiusz Janicki** przybliżył natomiast sylwetkę Otto Hermanna von der Howena, jednej z najbardziej znaczących postaci na kurlandzkiej scenie politycznej ostatnich trzydziestu lat istnienia księstwa Kurlandii i Semigalii. Tekst **Krzysztofa Lewalskiego** przedstawia z kolei rozważania nad postawami i wyborami Polaków w okresie zaborów (1795–1918). **Adam Buława** podejmuje podobną tematykę, aczkolwiek czyni to poprzez analizę życiorysów Tomasza Łubieńskiego oraz Zygmunta Sierakowskiego. Natomiast **John Dunn** w swoim tekście prezentuje skomplikowaną kwestię zachodnich najemników w egipskich siłach zbrojnych kedywa Muhammada Ali. Tematem artykułu **Dariusza Faszczy** jest z kolei lojalności armii bułgarskiej podczas kryzysu państwa w latach 1885–1886. Postawy i motywacje przedstawicieli polskiej diaspory w USA, uczestniczących w zmaganiach zbrojnych na Kubie w okresie wojny amerykańsko-hiszpańskiego (1898 r.) stały się przedmiotem zainteresowania **Daniela Kipera**. Zagadnienie postaw polskiej diaspory w USA jest również tematem artykułu **Jamesa Puli**, który prezentuje zaangażowanie Polonii w odzyskanie przez Polskę niepodległości. Z kolei **Romuald Rydz** prezentuje kwestie związane z postawą ludności cywilnej Lwowa wobec walk polsko-ukraińskich w listopadzie 1918 r. Analiza dzieła Iwana Szmielowa *Słońce umarłych* stanowi podstawę rozważań **Svitlany Kravchenko** nad okrucieństwami czerwonego terroru na Krymie w czasie wojny domowej (1918–1920). **Witold Jarno** omawia natomiast zjawisko dezercji w Wojsku Polskim w latach 1944–1947. Artykuł **Bohdana Halczaka** skupia się zaś na działalności najbardziej wysuniętej

na zachód jednostki bojowej Ukraińskiej Powstańczej Armii, oddziału Romana Hrobelskiego, ps. „Brodycz”. Z kolei **Andrzej Drzewiecki** prezentuje w swoim tekście rozważania na temat istoty procesu „formowania” oficerów marynarki wojennej. Napięcia na linii władza państwowa – społeczeństwo w Polsce Ludowej w latach 1956–1980 są tematem uwag i refleksji **Piotra Koprowskiego**. Ostatnie dwa teksty w tej części podejmują problematykę ukraińską. W pierwszym z nich, **Grzegorz Skrukwa** problem lojalności Sił Zbrojnych Ukrainy na Krymie w obliczu operacji hybrydowej w lutym i marcu 2014 r. Natomiast przedmiotem analizy **Andrzeja Bonusiaka** jest postawa Polaków w Polsce i na Ukrainie wobec operacji antyterrorystycznej (2014–2018).

W drugiej części tomu (Artykuły recenzyjne) znalazł się jeden tekst: artykuł recenzyjny Anny Paner.

Na trzecią część tomu (Kronika naukowa) składają się sprawozdania z konferencji i seminarium autorstwa Anny Paner oraz Aleksandry Girsztowt. Ostatnią część tomu (Varia) wypełnia tekst Damiana Laskowskiego, laureata konkursu „Kronika czasu pandemii”.

Piotr Derengowski